

УДК 371.315:811.111

DOI: <http://doi.org/10.32589/1817-8510.2023.1.278110>

Черниш Валентина Василівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов,
Київський національний лінгвістичний університет
ORCID iD: 0000-0002-5457-5024
valentyna.chernysh@knl.u.edu.ua

Ніколаєва Софія Юріївна
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов,
Київський національний лінгвістичний університет
ORCID iD: 0000-0003-2522-2059
nikolaeva.ku@gmail.com

ЗМІСТ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО УСНОМОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ В АСПЕКТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглянуто проблему змісту навчання майбутніх учителів англійської мови професійно орієнтованого усномовленнєвого спілкування в аспекті міжкультурної комунікації. Авторка проаналізувала усномовленнєве спілкування як поєднання таких складників: професійно орієнтоване монологічне мовлення, професійно орієнтоване діалогічне мовлення та професійно орієнтоване аудіювання. Професійно орієнтоване усномовленнєве спілкування вважається автором цілісною системою соціально-психологічної, навчальної та особистісної взаємодії учителя із суб'єктами професійно-педагогічного процесу – з учнями, їх батьками, колегами, яка здійснюється у сфері професійної діяльності педагога. В статті викладено способи та види міжкультурної взаємодії вчителів, окреслено ситуації міжкультурного спілкування. Встановлено та схарактеризовано зміст навчання майбутніх учителів професійно орієнтованого усномовленнєвого спілкування в його двох аспектах – предметному та процесуальному. Визначено компоненти змісту навчання на прикладі двох сфер (соціально-професійній та соціально-діловій), охарактеризовано тексти як компонент змісту навчання та проілюстровано взаємозв'язок типів і видів текстів з тематикою і комунікативними завданнями під час навчання майбутніх учителів англійської мови професійно орієнтованого усномовленнєвого спілкування. Особливо зосереджено увагу на творах художньої літератури та можливості їх використання в освітньому процесі закладів вищої освіти, що готують майбутніх учителів англійської мови, наведено корпус творів, що були відібрані для читання та можуть використовуватися як засіб розвитку вмінь професійно орієнтованого спілкування.

Ключові слова: зміст навчання, майбутні вчителі англійської мови, усномовленнєве спілкування, професійно орієнтоване монологічне мовлення, професійно орієнтоване діалогічне мовлення, професійно орієнтоване аудіювання, предметний і процесуальний аспект змісту навчання.

Chernysh, Valentyna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
The Head of the Department of Pedagogy
and Methods of Teaching Foreign Languages,
Kyiv National Linguistic University.
ORCID ID 0000-0002-5457-5024
valentyna.chernysh@knl.u.edu.ua

Nikolaeva, Sofia,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy
and Methods of Teaching Foreign Languages,
Kyiv National Linguistic University.
ORCID iD: 0000-0003-2522-2059
nikolaeva.ku@gmail.com

THE CONTENT OF TEACHING PROFESSIONALLY ORAL COMMUNICATION WITHIN THE INTERCULTURAL ASPECT TO PRE-SERVICE ENGLISH TEACHERS

The article deals with the problem of the content of teaching professionally oriented oral communication within the intercultural aspect to pre-service English teachers. The author has analyzed oral communication as a combination of following components: professionally oriented monologue, professionally oriented dialogue and professionally oriented listening comprehension. Professionally oriented oral communication is considered to be a complete system of socio-psychological, educational and personal interaction of teachers with the participants of the educational process – with students, their parents, and colleagues. The article describes methods and types of intercultural interaction of teachers, outlines situations of intercultural communication. The content of teaching has been established and characterized in its two aspects – subject and procedural aspects. The components

of the teaching content are determined on the example of two spheres, the texts are characterized as a component of the teaching content, and the correlation of the texts between the topics and communicative tasks during the teaching professionally oriented oral communication to pre-service English teachers is illustrated. Special attention is given to fiction and the possibility of its use in the training of pre-service teachers of English, the list of novels that can be used as a means for developing professionally oriented communication skills is given.

Key words: teaching content, pre-service English language teachers, oral communication, professionally oriented monologue, professionally oriented dialogue, professionally oriented listening comprehension, subject and procedural aspects of the training content.

Постановка проблеми. Загальний напрямок українського суспільства на модернізацію професійної підготовки фахівців передбачає системні та якісні зміни в освіті, зокрема професійної підготовки майбутніх спеціалістів у закладах вищої освіти (ЗВО). Професійна підготовка розглядається як механізм розвитку особистості здобувачів освіти, а її якість залежить від того, наскільки набуті у студентів знання, сформовані професійні навички та розвинені вміння відповідають вимогам їх майбутньої професійної діяльності.

Така зміна не може не вплинути на процес підготовки майбутніх учителів іноземних мов (ІМ) в цілому та англійської зокрема, починаючи зі змісту навчання (ЗН).

Загальноєвропейські тенденції підготовки майбутнього вчителя ІМ в цілому та англійської мови (АМ) зокрема, вимагають перегляду та постійного оновлення ЗН.

Загальновідомо, що ЗН є однією із базисних категорій дидактики та методики навчання будь-якої дисципліни та є ієрархічною педагогічною моделлю навчання. Під ЗН прийнято розуміння всієї сукупності того, чого вчитель/викладач повинен навчити, а здобувач освіти має засвоїти під час навчання, тобто ЗН це комплекс системи наукових знань, які повинні засвоїти студенти, і пов'язані з ним практичні навички й уміння, що формуються та сприяють розвитку їх розумових і творчих здібностей. В загальному розумінні, під ЗН методисти розуміють усю сукупність того, чого викладач має навчити, а студент – засвоїти впродовж усього періоду навчання у ЗВО, з метою, щоб якість і рівень володіння ІМ відповідали завданням і цілям підготовки у ЗВО певного типу. Визначення ЗН майбутніх учителів англійської АМ – процес достатньо складний і трудомісткий.

Аналіз останніх досліджень. Учені розглядали питання відбору ЗН різних аспектів ІМ. Окремі питання такого відбору порушувалися в дослідженнях Л. В. Ананьєвої (визначені критерії відбору матеріалу для навчання студентів мовних спеціальностей професійно орієнтованого діалогічного мовлення з використанням ділової гри на базі французької

мови), Н. Ф. Бориско (описані принципи відбору змісту навчально-методичних комплексів для практичної мовної підготовки вчителів німецької мови), Л. В. Гайдукової (встановлені компоненти змісту навчання майбутніх учителів професійно орієнтованого діалогічного мовлення на молодших курсах ЗВО), проте питання відбору змісту навчання майбутніх учителів професійно орієнтованого англійсько-мовного спілкування: говоріння (монологічного та діалогічного мовлення) та аудіювання не можна вважати повністю вивченим.

Провідними фахівцями в галузі методики навчання ІМ не одностайно розв'язується питання компонентного складу ЗН. Більшість методистів у структурі ЗН виділяють: 1) засоби навчання (підручник, навчальні посібники: фонетичні, лексичні, граматичні, мовленнєві, країнознавчі) і 2) комплекс знань, навичок і вмінь, необхідних для практичного володіння ІМ у різноманітних сферах і ситуація спілкування. У межах мовленнєвого матеріалу зазвичай розглядаються мовленнєві зразки, а також теми, ситуації спілкування, тексти (Методика..., 2013). Узагальнюючи огляд наукової літератури переконуємося, що дослідники у структурі ЗН виділяють: 1) мовленнєві вміння (відповідно, говоріння, аудіювання, читання, письмо); 2) специфічні немовленнєві вміння, що обслуговують мовленнєву діяльність (наприклад, уміння працювати із довідковою літературою); 3) мовний матеріал; 4) мовні поняття, нехарактерні для рідної мови її користувачів; 5) навички оперування відібраним мовним матеріалом; 6) тематика (теми й ситуації), у межах якої формується мовленнєві вміння; 7) країнознавчий матеріал, що представляє у навчанні ІМ важливі для іншомовного мовленнєвого спілкування компоненти немовної дійсності відповідної національної культури; 8) іншомовні тексти; 9) засоби навчання (підручник і різноманітні навчальні посібники) (Черниш, 2013, с.160-165). С. Ю. Ніколаєва, спираючись на дослідження провідних фахівців у галузі методики викладання ІМ, також виділяє два компоненти ЗН: предметний і процесуальний аспекти (2013; 2023). Цю позицію підтримали О. Б. Тарнопольський та М. Р. Кабанова, які наголошують, що предметний і процесуальний аспекти ЗН мають стати базою для здійснення освітнього процесу (Тарнопольський, 2020). В. П. Свиридюк розглянула предметний аспект змісту формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови.

Мета статті – визначити та схарактеризувати компонентний склад ЗН майбутніх учителів англійської мови ПОУМС в аспекті міжкультурного спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для майбутніх учителів ІМ та англійської зокрема, здатність спілкуватися у професійній сфері набуває вели-

кого значення. Науковці зазначають, що випускники факультетів ІМ та педагогічних ЗВО, що готують учителів ІМ, не можуть вільно спілкуватися на професійну тематику. Причиною такого стану науковці вбачають у тому, що традиційна система підготовки майбутнього вчителя ІМ немає або має недостатній рівень професійної спрямованості. Більш того, існує думка, з якою ми не можемо погодитися, що володіння ІМ загального вжитку автоматично забезпечує користувача мови вміннями іншомовного професійного спілкування учителя з його іноземними колегами – й тому немає необхідності цілеспрямованого навчання цього аспекту. Підкреслимо, що, на наш погляд (який підтверджується практикою) ця точка зору є хибною. Загальновідомо, що кожна галузь діяльності людини створює свій понятійний апарат, так звану “підмову” професії. Таким чином, професійне спілкування формується в умовах певної діяльності фахівця, а тому значною мірою вбирає в себе її характерні особливості, та є важливою і невід’ємною її частиною, засобом, а й часом метою цієї діяльності. Професійне спілкування, спираючись на загальні норми комунікації, зумовлені культурою суспільства загалом, певною мовною спільнотою, часто має індивідуальний характер і виявляється у способах комунікації, що їх вибирає суб’єкт у певних ситуаціях професійного спілкування. Отже, оволодівати професійно орієнтованим спілкуванням необхідно цілеспрямовано, керуючись певними реальними навчальними завданнями, які ефективно можна розв’язати під час спеціально організованого навчання певного мовного аспекту або виду мовленнєвої діяльності.

Зазначимо, що під професійно орієнтованим усномовленнєвим спілкуванням майбутніх учителів ми, узагальнюючи визначення науковців, розуміємо специфічний вид діяльності під час якої педагог (учитель) взаємодіє із учнями (на уроці та поза ним), а також із своїми колегами, батьками учнів, з представниками органів управління і громадськістю, що здійснюється у сфері його професійної діяльності. Змістом такої взаємодії є обмін інформацією, оптимізація освітнього процесу, організація спільної роботи учня, класного колективу й учителя, здійснення виховного впливу, пізнання особистості вихованця педагогом і самого себе – учнями, створення оптимальних умов для саморозвитку особистості. Отже, під професійно орієнтованим усномовленнєвим спілкуванням (ПОУМС) ми розуміємо *цілісну систему соціально-психологічної, навчальної та особистісної взаємодії учителя із суб’єктами професійно-педагогічного процесу – з учнями, їх батьками, колегами, яка здійснюється у сфері професійної діяльності педагога. Змістом такого спілкування є обмін раціональною та емоційною інформацією, діяльністю та її результатами, досвідом, знаннями, пізнання*

особистості. ПОУМС передбачає розвинені вміння монологічного та діалогічного мовлення, а також аудіювання. ПОУМС має певні педагогічні цілі та функції і складається із змісту, засобів, мотивів і результату. Такому спілкуванню притаманна характерна специфіка та структура (а відтак, і одиниці), рівні й етапи перебігу. За своєю природою ПОУМС є багатоцільовим та багатофункціональним явищем.

Розглядаючи питання підготовки майбутнього вчителя ІМ до виконання своїх професійних функцій, цілком зрозуміло, що йтиметься не лише про ПОУМС рідною мовою (формування умінь якого не викликає жодних сумнівів і заперечень), але пріоритетним питанням постає ПОУМС іноземною мовою, якої навчає вчитель. Таким чином, йтиметься про формування відповідних іншомовних умінь учителя ІМ. Крім того, варто підкреслити, що іншомовному спілкуванню властиві окремі риси, які відрізняють цей процес від процесу його перебігу рідною мовою. Більш того, сьогодні актуалізується міжкультурний контекст спілкування в професійній діяльності вчителя ІМ. Абсолютно очевидно, що іншомовне ПОУМС учителя вже первісно має міжкультурний характер. Учитель, спілкуючись з учнями, виступає принаймні, якщо не представником культури виучуваної ІМ, то хоча б посередником між рідною культурою та інокультурою. Таким чином, іншомовне мовлення педагога повинно мати відбиток інокультури. При цьому, виступаючи представником інокультури, вчителю необхідно ретельно дотримуватися точності та достеменності у своїй мовленнєвій та немовленнєвій поведінці, для уникнення формування в учнів спотвореного, суб’єктивного уявлення про країни, мова яких вивчається, їх культуру, людей тощо (Черниш, 2013).

Міжкультурним спілкуванням загальноновизнано розуміють сукупність різноманітних форм стосунків та спілкування між індивідуумами і групами, що належать до різних культур. Для міжкультурного спілкування притаманна не лише належність комунікантів до різних культур, але й усвідомлення ними їхніх культурних відмінностей. Для ПОУМС в міжкультурному аспекті особливою рисою є те, що воно здійснюється у специфічних умовах. По-перше, для одного учасника спілкування ІМ, що використовується, не є рідною, а код (ми маємо на увазі мовний код) не є звичним, і тому рівень володіння ним, зазвичай, нижчий, ніж рідною мовою. У випадку іншомовного ПОУМС для обох співрозмовників ця мова також не є рідною (за умови, якщо вчитель ІМ не є її носієм). По-друге, рівень комунікативної компетентності одного із комунікантів є апіорі більш високим, і таким чином, предметом іншомовної комунікативної діяльності будуть не лише взаємодія або психологічні стосунки людей, але й досягнення взаєморозуміння. Одним із завдань професійної та осо-

бистісної підготовки майбутнього вчителя до міжкультурного спілкування – це створення установки, яка визнає правомірність існування різноманітних педагогічних культур і освітніх систем.

Виникає питання про способи та види міжкультурної взаємодії вчителів ІМ, серед яких можна чітко окреслити такі аспекти: 1) освітній (власне навчання); 2) професійно-кар'єрний (необхідність поєднати знання загальношкільної ІМ і професійної тематики спілкування з урахуванням норм поведінки, прийнятних у певній корпоративній та/або професійній культурі); 3) інформаційно-професійний аспект (використання ІМ для пошуку необхідної інформації з метою використання для власного навчання (опанування ІМ) і викладання ІМ, використовуючи сучасні засоби та джерела інформації, як-от: різноманітні матеріали всесвітньої мережі Інтернет. Уміння працювати з іншомовною інформацією – її пошук, оброблення, зберігання та передавання вважається чисто академічними вміннями. Абсолютно очевидно, що межа між вказаними вище аспектами використання ІМ у реальному житті не є чіткою та досить умовною. Для конкретизації змістовного наповнення цих аспектів учителя ІМ ми вивчили ситуації міжкультурного спілкування в професійній взаємодії фахівців, що виникають у галузі викладання/навчання ІМ. До них належать:

- регіональні семінари підвищення кваліфікації з носіями ІМ;
- регіональні семінари підвищення кваліфікації з міжкультурним складом;
- вищі міські семінари підвищення кваліфікації;
- курси підвищення кваліфікації;
- міжнародні конференції/семінари в Україні;
- міжнародні конференції/семінари за кордоном;
- міжнародні конференції/семінари по лінії видавництва;
- участь у методичних вебінарах/тренінгах/семінарах;
- участь у міжнародних освітніх проєктах (розроблення освітніх/навчальних програм, розроблення і пілотування “Європейських мовних портфелів” та їх електронних аналогів, започаткування та апробація нових навчальних дисциплін, пілотування навчальних курсів підвищення кваліфікацій учителів тощо);
- участь у міжнародних стажуваннях та дистанційних зарубіжних стажуваннях за допомогою онлайн-платформ;
- літні школи (як учасники);
- літні школи (як супроводжуючі/курівники групи слухачів/учнів);
- участь у програмах (поїздки за кордон) культурного обміну;
- участь у культурно-освітніх обмінах;
- неофіційне спілкування;

- навчання/стажування у ЗВО Великої Британії/США/Канади;
- робота екскурсоводом;
- робота перекладачем.

Не останнє місце посідає туризм і зарубіжні подорожі.

Загальновідомо, що ЗН не є сталим, він постійно змінюється і розвивається, у ньому відображається як предметний, так і процесуальний аспекти навчання. Крім того не викликає заперечення той факт, що засвоєння предметного аспекту ЗН практично неможливе без володіння процесуальним аспектом, який у свою чергу, неможливе без засвоєння предметного змісту. ЗН та його компоненти має бути таким, щоб забезпечувати можливість здійснювати реальне спілкування.

Структура ЗН майбутніх учителів АМ ПОУМС в аспекті міжкультурного спілкування представлено на Рис. 1.1.

Таким чином, можна стверджувати, що ЗН є складною ієрархічною структурою, елементи якої є взаємозалежні та взаємозумовлені.

Компоненти ЗН майбутніх учителів АМ ПОУМС узагальнено у таблиці 1.

Усвідомлюючи, що в межах однієї статті практично неможливо описати всі відібрані одиниці ЗН, зупинимось лише на окремих.

Загальноприйнято першим компонентом ЗН вважати його предметний аспект. Він має забезпечити формування відповідних компетентностей – компетентностей у професійно орієнтованому діалогічному та професійно орієнтованому монологічному мовленні, а також професійно орієнтованому аудіюванні. Першим складником, ми, поділяючи думку С.Ю.Ніколаєвої, вважаємо сферу усного іншомовного спілкування (Методика..., 2013). Під сферою усного іншомовного спілкування в методиці навчання ІМ розуміють взаємопов'язану сукупність однорідних тем і ситуацій спілкування, видів мовленнєвої діяльності, що характеризуються однотипністю мовленнєвого стимулу індивідуума, відносин між комунікантами й обставинами спілкування та зумовлюються потребами тих, хто навчається (Методика..., 2013).

У Загальноєвропейських рекомендаціях (ЗЄР) з мовної освіти виокремлено чотири сфери спілкування:

- 1) особисту або сферу особистих інтересів – центрується на підтемах “Дім”, “Сім'я”, “Друзі”;
- 2) публічну сферу – суб'єкт навчання діє як член загальної спільноти або якоїсь організації та виконує різні види діяльності з різними цілями;
- 3) професійну сферу – суб'єкт навчання виконує свої посадові чи професійні обов'язки;
- 4) освітню сферу – суб'єкт навчання бере участь в організованому навчальному процесі, особливо в певній освітній установі (ЗЄР, с. 45; Common European Framework of Reference, 2018, 2020).

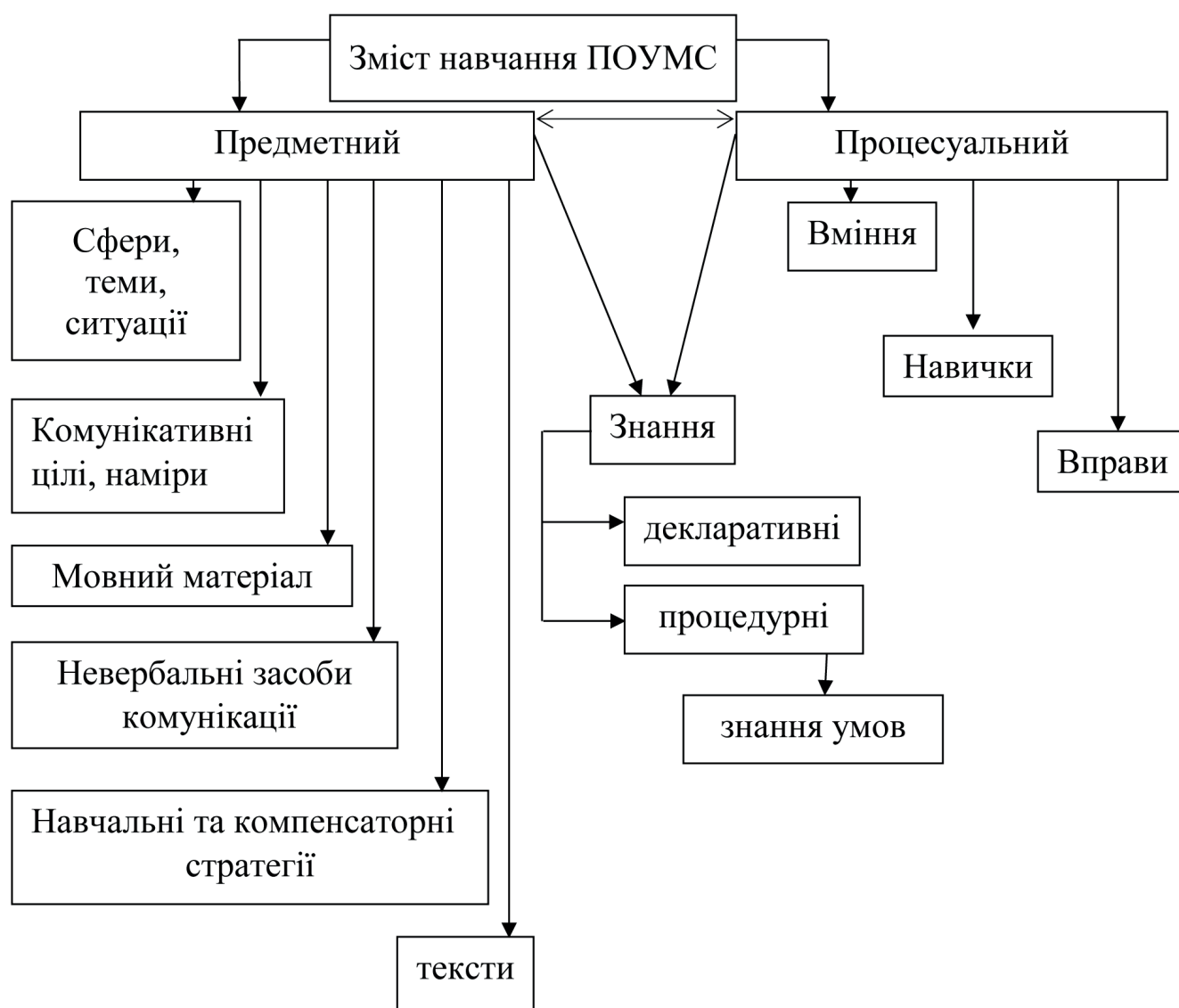

Рис. 1. Структура змісту навчання майбутніх учителів ПОУМС

Таблиця 1

Компоненти змісту навчання ПОУМС

Предметний аспект		Процесуальний аспект	
<ul style="list-style-type: none"> сфери й види спілкування функціональні моделі спілкування психологічні й мовленнєві ситуації та ролі невербальні засоби спілкування комунікативні цілі й наміри теми, підтеми, проблеми тексти (текстовий матеріал) 	відповідні знання	<ul style="list-style-type: none"> вміння в монологічному мовленні вміння в діалогічному мовленні вміння в аудіюванні 	відповідні вправи
<ul style="list-style-type: none"> лінгвосоціокультурний матеріал (країнознавчий і лінгвокраїнознавчий) соціальні ситуації 	відповідні знання	<ul style="list-style-type: none"> навички оперування лінгвосоціокультурним матеріалом під час говоріння та аудіювання вміння вступати в комунікативні стосунки, орієнтуватися у соціальних ситуаціях і керуватися ними 	відповідні вправи
<ul style="list-style-type: none"> мовний матеріал (фонетичний, граматичний, лексичний) мовленнєвий матеріал (мовленнєві засоби) 	відповідні знання	<ul style="list-style-type: none"> навички оперування мовним матеріалом і вправи для їх формування комунікативні вміння і вправи для їх формування 	відповідні вправи

Варто зауважити – в документі зазначено, що ситуації можуть охоплювати більш ніж одну сферу. Так, для учителя ІМ професійна та освітня сфери збігаються. У той час, як публічна сфера, до складу якої входять суспільні й адміністративні взаємодії, контакти із засобами масового зв'язку, відкрита для всіх інших сфер. Що стосується освітньої та професійної сфери, то у ЗЄР вказується, що численні взаємодії та види мовленнєвої діяльності можуть відображати не стільки зв'язок із професійними або навчальними завданнями, скільки вважатися групою соціального функціонування (ЗЄР, с.45).

До професійних сфер спілкування серед інших можна віднести професійно-ділову та навчально-професійну сферу, до складу яких входять навчально-наукова та сфера профільних дисциплін.

Спілкування у перерахованих вище сферах здійснюється в межах певних тем, підтем та відповідних комунікативних ситуацій. Причому сукупність ситуацій складають, як відомо, основу будь-якої сфери.

Під темою, що пропонується для говоріння, ми, слідом за С. Ю. Ніколаєвою, розуміємо ймовірний згорнутий текст, поданий у вигляді невеликої за обсягом тези та підлягає розгортанню у процесі говоріння (Методика..., 2013). Причому під час роботи над будь-якою темою у здобувачів освіти формуються такі вміння: розуміння теми, визначення її обсягу та межі, накопичення та систематизація фактичного матеріалу, фонових знань, мовного та мовленнєвого матеріалу з теми та її розкриття тощо. Безсуперечним залишається той факт, що відібрані теми мають сприяти підвищенню зацікавленості та мотивації студентів.

Оскільки одним із способів організації лінгвістичного й екстралінгвістичного матеріалу та моделювання спілкування є комунікативна ситуація, то наступним компонентом ЗН ПОУМС ви виділяємо комунікативні ситуації (КС).

Під КС або комунікативно-мовленнєвою ситуацією у методиці навчання ІМ розуміють універсальну, динамічну форму функціонування процесу спілкування, систему взаємодіючих конкретних факторів об'єктивного і суб'єктивного планів (соціально-статусних, рольових, діяльнісних і моральних стосунків суб'єктів спілкування), які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку в межах одного акту спілкування (Методика..., 2013). Саме ситуації демонструють соціально зумовлені стосунки між співрозмовниками, їх вік, соціальні ролі, умови перебігу спілкування (час, місце, умови, стандарти поведінки) (Семенюк, 2010, с. 63). КС повинна конкретизувати мовленнєву дію студентів, предметно-змістовний план їх висловлювання, керувати вибором відповідних мовленнєвих засобів для успішного оперування в межах кожної КС. У кожній сфері діяльності виникає безліч ситуацій, го-

ловне, щоб створювані викладачем КС моделювали мовленнєві акти, притаманні для типових сфер спілкування. Крім того, набір ситуацій, що входять до кожної теми, має варіюватися, студентам необхідно надавати право вибирати ситуацію спілкування, висловлюючи власну думку (Черниш, 2013).

Пропонуючи одиниці ЗН ПОУМС слід дотримуватися визнаної в методиці навчання ІМ послідовності: 1) сфера спілкування – 2) тема – 3) підтема спілкування – 4) ситуація спілкування – 5) комунікативні наміри – 6) тексти.

Визначимо вказані компоненти ЗН на прикладі двох сфер (соціально-професійній та соціально-діловій):

➤ 1) Соціально-професійна сфера – 2) навчання на курсах для вчителів АМ у країні/виучуваної мови – 3) запрошення до участі в роботі мовних курсів – 4) ведення уточнювальних телефонних переговорів у зв'язку з отриманням запрошення взяти участь у роботі курсів – 5) запитати інформацію – отримати її / уточнити її; оцінити інформацію; відповісти/відреагувати (погодитися/ відмовитися); подякувати-відповісти на подяку – 6) професійно орієнтований діалог-розпитування, діалог-домовленість; телефонні розмови.

➤ 1) Соціально-професійна сфера – 2) навчання на курсах для вчителів АМ у країні/виучуваної мови – 3) запрошення до участі в роботі мовних курсів – 4) ведення уточнюючих переговорів стосовно поселення, місця проживання під час навчання на курсах – 5) запитати інформацію – отримати її / уточнити її; оцінити інформацію; відповісти/відреагувати (погодитися/ відмовитися); подякувати-відповісти на подяку – 6) професійно орієнтований діалог-розпитування, діалог-домовленість; телефонні розмови.

➤ 1) Соціально-професійна сфера – 2) навчання на курсах для вчителів АМ у країні/виучуваної мови – 3) запрошення до участі в роботі мовних курсів – 4) представлення себе у навчальній групі; знайомство з групою і викладачами – 5) запитати інформацію – отримати її; уточнити її, оцінити інформацію; відповісти/відреагувати (погодитися/ відмовитися); подякувати-відповісти на подяку; розповісти про себе, описати своє місце роботи, рід занять, інтереси тощо – 6) професійно орієнтований діалог-розпитування, професійно орієнтований діалог інтерв'ю; професійно орієнтований монолог-повідомлення, професійно орієнтований монолог-опис.

➤ 1) Соціально-професійна сфера – 2) навчання на курсах для вчителів АМ у країні/виучуваної мови – 3) запрошення до участі в роботі мовних курсів – 4) представлення закладу освіти; опис особливостей закладу (контингент студентів, викладацький штат, цілі навчання, засоби навчання, опис освітньої програми, її складників та очікуваних програмних

результатів).- 5) описати своє місце роботи, рід занять, описати особливості системи освіти в Україні – 6) професійно орієнтований монолог-повідомлення, професійно орієнтований монолог-опис.

➤ 1) Професійно-ділова сфера – 2) навчання на курсах у країні виучуваної мови /дистанційне навчання – 3) навчання на мовних курсах/курсах підвищення кваліфікації – 4) усний виступ з професійної тематики (як частина виконання навчального завдання) – 5) повідомити про результати/ перебіг дослідження – 6) професійно орієнтований монолог-опис, професійно орієнтований монолог-повідомлення-ситуація, професійно орієнтований монолог-повідомлення-ставлення.

➤ 1) Професійно-ділова сфера – 2) навчання на курсах у країні виучуваної мови /дистанційне навчання – 3) навчання на мовних курсах/курсах підвищення кваліфікації – 4) участь у дискусії, формальному і неформальному обговоренні проблем навчання АМ з колегами – 5) повідомити; надати інформацію-запитати інформацію – 6) професійно орієнтований монолог-повідомлення, професійно орієнтований монолог-повідомлення-стимул, професійно орієнтований монолог-оцінювального характеру, професійно орієнтований монолог-ставлення, професійно орієнтований діалог-обговорення, професійно орієнтований діалог-розпитування, професійно орієнтований діалог-обмін думками.

➤ 1) Професійно-ділова сфера – 2) навчання на курсах у країні виучуваної мови /дистанційне навчання – 3) навчання на мовних курсах/курсах підвищення кваліфікації – 4) висловлювання думки (в усній формі) з приводу ефективності курсу; висловлювання побажань у подальшій співпраці – 5) повідомити; надати інформацію-запитати інформацію – 6) професійно орієнтований монолог-повідомлення, професійно орієнтований монолог-повідомлення-стимул, професійно орієнтований монолог-оцінювального характеру, професійно орієнтований монолог-ставлення, професійно орієнтований діалог-обговорення, професійно орієнтований діалог-розпитування, професійно орієнтований діалог-обмін думками.

Наскрізним елементом, що присутній у кожному аспекті компонентів ЗН є тексти. Іншомовні аудіо-, аудіовізуальні та друковані тексти вважаються однією із основних одиниць організації навчального матеріалу для формування вмінь іншомовного спілкування. Дослідники неодноразово наголошували на важливому значенні текстів у формуванні компетентності майбутніх учителів ІМ. Так, тексти виступають не лише носіями країнознавчої та лінгвокультурологічної інформації, але й як дієвий засіб навчання ІМ в цілому, так й іншомовного спілкування зокрема. Це положення не втрачає своєї актуальності й сьогодні, коли теорія спілкування посідає у методиці викладання ІМ чи не одну із провідних позицій. Так,

роль текстового матеріалу набуває особливої ваги, з одного боку, він (текст) є засобом навчання та формування умінь видів мовленнєвої діяльності, а з іншого – він діє як засіб так званого опосередкованого спілкування між слухачем/читачем і автором тексту. Для формування ПОУМС ми використовуємо тексти в трьох функціях: 1) як автентичний зразок усномовленнєвого продукту, 2) професійно орієнтовані тексти для читання та аудіювання як основа для формування мовленнєвих навичок і вмінь професійно орієнтованого говоріння та 3) професійно орієнтовані тексти для читання та аудіювання як основа для подальшого аналізу, обговорення та організації/планування власних професійних дій.

Реальна комунікація, у тому числі й професійна, відрізняється розмаїтістю типів текстів (див. Табл.2).

Представлені вище типи текстів співвідносяться із тематикою та комунікативними завданнями, що розв'язуються в професійних ситуаціях спілкування (Табл. 3).

Прокоментуємо окремі тексти, внесені до таблиці. Звичайно, жодних сумнів і заперечень не викликає залучення професійно орієнтованих текстів, проте можуть виникнути питання щодо текстів художньої літератури та, відповідно, художніх фільмів. Ми глибоко переконані, що твори художньої літератури варто та необхідно залучати до процесу навчання майбутніх учителів АМ ПОУМС. Аналіз американської, британської, канадської та австралійської художньої літератури переконливо свідчить, що майстрів художнього слова цікавить та хвилює проблеми виховання дітей, навчання в школах та університетах, роботи вчителя тощо, що найшли своє відображення у відповідних художніх творах. Звичайно, для успішного й ефективного використання художніх творів постає питання про їх відбір й організацію застосування у навчальному процесі.

Відбираючи художні твори слід керуватися такими принципами: 1) ступінь (потенціал) естетичного впливу на читача; 2) соціокультурний потенціал твору; 3) новизна інформації (інформативність), представлена в творі; 4) відповідність змісту художнього твору інтересам студентів; 5) посиленість і доступність художнього твору; 6) поступове збільшення обсягу текстового матеріалу для читання. Крім того, підбираючи художні твори, слід враховувати: 1) цікавість, привабливість сюжету художніх творів; 2) наявність у творах художньої літератури вже відомої, так званої “фонові інформації”; 3) актуальність проблематики твору з позицій професійних інтересів студентів, загальнолюдських цінностей тощо (Черниш, 2013).

Так, вважаємо за доцільне навести приклад корпусу художніх творів, які за англійською класифікацією належать до так званих “університетських” або “академічних” творів/романів (*Campus Novel*

Типи текстів для формування ПОУМС

Друковані тексти		Аудіовізуальні	
художні	публіцистичні	науково-фахові	аудіотексти
романи, повісті, оповідання.	науково-популярні статті в газетах і журналах, інтерв'ю, репортажі, замітки.	статті, тези у фахових вітчизняних і зарубіжних виданнях, програми конференцій, інформаційні листи, конференції, заяви, оголошення, каталоги видавництва, схеми, таблиці, графіки, розклади уроків.	радіопередачі, подкасти, інтерв'ю, аудіозаписи автентичних діалогів і монологів, мовологів.
			художні, документальні та навчальні фільми, спеціальні фільми з підготовки вчителів (teacher training video), рекламне відео (так звані promotional video – реклама мовних курсів і шкіл, інформація та характеристика нових навчально-методичних комплексів тощо), відеозаписи (серії) уроків та їх фрагменти, відеозаписи-лекції, відеоблоги, відеокасти тощо.
			інтерактивні (мережі Інтернет), навчальні платформи
			інтернет-статті, професійні блоги, форуми, чати, електронні розсилки, відеозаписи соціальних мереж (YouTube, wiki, twitter, facebook) синхронні/асинхронні телеконференції, матеріали на навчальних платформах, тощо.

Приклади взаємозв'язку типів і видів текстів з тематикою і комунікативними завданнями

Тема	Підтема	Тип текстів	Вид текстів	Комунікативна ціль/завдання
Участь у міжнародній науково-практичній конференції/ методичному семінарі в ролі учасника/ доповідача/слухача курсів	повідомлення про конференцію	друковані тексти	інформаційний лист, програма	дізнатися основну тематику конференції, знайти необхідну секцію, з'ясувати необхідні вимоги
	реєстрація учасників	аудіовізуальні	телефонна розмова, діалог із представником/представниками оргкомітету, етикетний діалог знайомства	з'ясувати окремі деталі, уточнити інформацію, надати персональну інформацію представити себе, знайомство з колегами
	виступ	аудіовізуальні, друковані	- міні-монолог (аудіо- відеозапис), - мультимедійна презентація доповіді - друкований варіант презентації, - статті, - тези.	самопредставлення представлення системи освіти (типи навчальних закладів, звання, посади), повідомлення про результати дослідження
	встановлення професійних контактів	друковані аудіовізуальні	аудіо-відеозаписи діалоги етикетного характеру	знайомство з учасниками конференції під час неформального спілкування учасників конференції

/ *Academic Novel* / *Varsity Novel*) (тобто таких, які описують життя та навчання студентів, роботу викладачів в університетах та/або університетське життя: навчання, звичаї, традиції тощо), що були відібрані нами згідно з вказаними вище принципами та можуть бути рекомендовані для використання на заняттях з англійської мови (практичного курсу) з наступним обговоренням професійно орієнтованих проблем, порушених у цих творах.

I курс

R.L.Stine: *Rotten School. The Teacher from Heck, Goosebumps. The Haunted School.*

Lous Sacher: *Sideways Stories from Wayside School, Wayside School Gets a Little Stranger, Wayside School is Falling Down.*

Dora Jessie Saint (pen name Miss Read): *Village School, School at Thrush Green, Fresh from the Country, Tales from a Village School.*

II курс

Lucy Maud Montgomery *Anne of Green Gables.*

David John Lodge: *Campus Trilogy: 1. Changing Places: A Tale of Two Campuses. 2. Small World: An Academic Romance. 3. Nice Work.*

John Kenneth Galbraith: *A Tenured Professor.*

III курс

Dennis Joseph Enright: *Academic year, Memoirs of a Mendicant Professor.*

Charles Percy Snow: *The Masters.*

John Maxwell Coetzee: *Disgrace.*

Kingsley Amis: *Lucky Jim.*

IV курс

Evelyn Waugh: *Brideshead Revisited, Decline and Fall.*

Muriel Spark: *The Prime of Miss Jean Brodie.*

Jerome David Salinger: *The Catcher in the Rye.*

Erich Segal: *The Class.*

Bel Kaufman: *Up the Down Staircase.*

Варто зауважити, що окремі твори рекомендовані для обов'язкового опрацювання студентами британських та американських коледжів (*Lucky Jim* by Kingsley Amis, *The Catcher in the Rye* by Jerome David Salinger, *The Prime of Miss Jean Brodie* by Muriel Spark). До укладеного нами рекомендованого списку художньої літератури входять художні тексти, які входять до 100 найкращих англомовних творів (*Brideshead Revisited* by Evelyn Waugh, *The Prime of Miss Jean Brodie* by Muriel Spark), або твори, автори яких визнані та нагороджені різноманітними преміями за вагомий внесок до світової літератури (*Lucky Jim* by Kingsley Amis – Somerset Maugham Award;

Disgrace by John Maxwell Coetzee – Nobel Prize in Literature, CAN Prize (тричі), the CAN Prize, the Priz Femina Etranger, The Irish Times International Fiction Prize, the Booker Prize (двічі); Charles Percy Snow *The Masters* – the Booker Prize; *Academic year, Memoirs of a Mendicant Professor* by Dennis Joseph Enright – Queen's Gold Medal for Poetry; *A Tenured Professor* by John Kenneth Galbraith – the Medal of Freedom, the Presidential Medal of Freedom, in 2000, a Commandeur de la Légion d'honneur, 50 Honorary Degrees 14 університетів світу). Опрацювання таких творів не лише збагатить словниковий запас студентів, але й надасть їм можливість долучитися до найкращих літературних творів, ознайомить студентів із особливостями та реаліями життя, особливостями навчання студентів і вчителів. Крім того, ці твори заставляють студентів задуматися над багатьма морально-етичними проблемами. Безумовно, згадані твори мають значний соціокультурний потенціал, а також нададуть можливість студентам обговорити порушені в творах питання та проблеми навчання й виховання дітей і студентів.

Таким чином, у запропонованому ЗН ми знаходимо головне відображення дидактичного принципу щодо визначення ЗН та головний принцип теорії діяльності засвоєння знань – єдність змістовного та процесуального аспектів компонентів ЗН.

Результати дослідження. Таким чином, у статті ми надали наше розуміння поняття професійно орієнтованого усномовленневого спілкування майбутніх учителів АМ в міжкультурному аспекті. Визначили способи та види міжкультурної взаємодії вчителів та окреслили ситуації міжкультурного спілкування учителів АМ. Встановили та схарактеризували зміст навчання майбутніх учителів ПОУМС в його двох аспектах – предметному та процесуальному. Визначили вказані компоненти ЗН на прикладі двох сфер (соціально-професійній та соціально-діловій), охарактеризували тексти як компонент ЗН та проілюстрували взаємозв'язок типів і видів текстів з тематикою і комунікативними завданнями під час навчання майбутніх учителів АМ ПОУМС. Окремо зосередили увагу на творах художньої літератури та можливості їх використання в освітньому процесі ЗВО, що готують майбутніх учителів АМ.

Перспективи подальших досліджень ми бачимо в обґрунтуванні змісту навчання та формування навчально-стратегічної компетентності в майбутніх учителів АМ у процесі професійно орієнтованого усномовленневого спілкування, зокрема в професійно орієнтованому говорінні та аудіюванні.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання. (2003). Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Николаєва. К. : Ленвіт.
- Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика (2013). К. : Ленвіт.
- Семенюк, О. А., Парашчук, В. А. (2010). Основи теорії мовної комунікації. К. : ВЦ "Академія".
- Тарнопольський, О. Б., Кабанова, М. Р. (2020). Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі.
- Черниш, В. В. (2013). Методика формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англійської компетенції в говорінні. К. : Ленвіт.
- Council of Europe, (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume with new descriptors*. Council of Europe Publishing, Strasbourg, Retrieved from www.coe.int/lang-cefr.
- Council of Europe, (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, Retrieved from www.coe.int/lang-cefr.
- Nikolaeva, S., Chernysh, V., Diachkova, Y. (2023). Formation of intercultural language competence: publication of the research results. Modern teaching methods in pedagogy: collective monograph. Boston : primedia eLaunch. Retrieved from : <https://isg-konf.com/modern-taching-methods-in-pedagogy-and-philology/>

REFERENCES

- Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity : vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia. (2003). Naukovyi redaktor ukrainskoho vydannia doktor ped. nauk, prof. S. Yu. Nikolaieva. K. : Lenvit.*
- Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka (2013). K. : Lenvit.*
- Semeniuk, O. A., Parashchuk, V. A. (2010). *Osnovy teorii movnoi komunikatsii*. K. : VTs "Akademiia".
- Tarnopolskyi, O. B., Kabanova, M. R. (2020). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov ta yikh aspektiv u vyshchii shkoli.*
- Chernysh, V. V. (2013). *Metodyka formuvannia u maibutnikh uchyteliv profesiino oriientovanoi anhlovnoi kompetentsii v hovorinni*. K. : Lenvit.
- Council of Europe, (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume with new descriptors*. Council of Europe Publishing, Strasbourg, Retrieved from www.coe.int/lang-cefr.
- Council of Europe, (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, Retrieved from www.coe.int/lang-cefr.
- Nikolaeva, S., Chernysh, V., Diachkova, Y. (2023). Formation of intercultural language competence: publication of the research results. Modern teaching methods in pedagogy: collective monograph. Boston : primedia eLaunch. Retrieved from : <https://isg-konf.com/modern-taching-methods-in-pedagogy-and-philology/>

Отримано 09.12.2022 р.